

มายาคติของฝิ่น : การสร้างความหมายของฝิ่น ภายใต้บริบทแห่งการสร้างชาติและการท่องเที่ยว¹

Mythologies of the Hall of Opium: the Identification of Opium in the Context of Nation-Building and Tourism

ฐิติวุฒิ บุญยวงศ์วิวัชร^{a*} / Thitiwut Boonyawongwiwat^{a*}

^a*Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University,
Chiang Mai 50200, Thailand*

**Corresponding author. Email: btitiwut@gmail.com*

Abstract

The objective of this article, which focuses on the Hall of Opium in Chiang Rai, is to analyze the different modes in which opium and its use may be presented to the public, and to explore in particular its overlapping socio-cultural and political dimensions. The study shows that this museum has sought to reconstruct the meaning of opium by creating a historical discourse that stresses the evolutionary changes in perceptions of opium from medical to narcotic usage. Simultaneously, the relationship between the history of opium and the politics of its production and distribution is presented in an integrated way in the exhibition. The Opium War in China and the history of opium in Thailand are used as examples to illustrate the change from legal to illegal status. The Hall of Opium was established with the aim of promoting tourism in Chiang Rai province. This form of cultural production of tourism makes an important contribution to the development of capitalism and to the modernization of Thai society. However, the museum's emphasis on the harmful effects of opium as a narcotic has the effect of undermining the real history of opium as an important tool in political conflict and in the nation-building legend of the peoples of the Golden Triangle.

Keywords: politics of memory, museum politics, tourist cultures, semiology, mythologies, Hall of Opium, Golden Triangle

¹ บทความชิ้นนี้เป็นการสรุปข้อค้นพบจากงานวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อความหมายต่อฝิ่นโดยใช้พิพิธภัณฑ์หอฝิ่น” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ต้องการศึกษาวิธีการของห่อฝิ่น จังหวัดเชียงราย ในการประกอบสร้างความหมายของฝิ่นและการนำเสนอฟิ่นสู่สาธารณะ รวมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมิติทางสังคมวัฒนธรรมและการเมือง งานศึกษาพบว่าพิพิธภัณฑ์ได้พยายามรื้อสร้างความหมายของฝิ่นผ่านวาทกรรมทางประวัติศาสตร์ที่เน้นย้ำการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการของการรับรู้อฝิ่นจากการใช้เพื่อการรักษาพยาบาล สู่การใช้ในฐานะยาเสพติด ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์ของห่อฝิ่นและการเมืองของการผลิตและการกระจายถูกผนวกให้เป็นเรื่องเดียวกัน ตัวอย่างเช่น ประวัติศาสตร์สงครามฝิ่นในจีนและประวัติศาสตร์ของฝิ่นในประเทศไทยชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของฝิ่นจากสิ่งที่ถูกกฎหมายไปยังสิ่งที่มีผิดกฎหมาย การก่อสร้างห่อฝิ่นในจังหวัดเชียงรายเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว นั้นคือรูปแบบหนึ่งของการผลิตทางวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการสนับสนุนจากสังคมทุนนิยม อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาให้ทันสมัยในสังคมไทย อย่างไรก็ตามการเน้นย้ำของห่อฝิ่นในความอันตรายของยาเสพติดนั้นส่งผลกระทบต่อการเล่นประวัติศาสตร์อันแท้จริงของฝิ่นในฐานะเครื่องมือสำคัญของความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างชาติของกลุ่มผู้คนในดินแดนสามเหลี่ยมทองคำ

คำสำคัญ: การเมืองของความทรงจำ การเมืองของพิพิธภัณฑ์ วัฒนธรรมการท่องเที่ยว สัญวิทยา มายาคติ ห่อฝิ่น สามเหลี่ยมทองคำ

บทนำ

บทความชิ้นนี้ต้องการตอบคำถามถึงกระบวนการสร้างและธำรงไว้ซึ่งความหมายของฝิ่น โดยใช้พิพิธภัณฑ์ห่อฝิ่นว่ามีลักษณะและรูปแบบอย่างไร ภายใต้บริบทการสร้างชาติความมั่นคงของรัฐและบริบทการท่องเที่ยว บทความชิ้นนี้นำเสนอข้อค้นพบว่า พิพิธภัณฑ์ห่อฝิ่นทำหน้าที่สื่อสร้างความหมายของฝิ่นในฐานะของยา รักษาโรคและยาเสพติด ทั้งสองความหมายนี้ถูกอุดมการณ์ของรัฐเข้าแบ่งแยกและจัดวางตำแหน่งของการสร้างความหมายภายใต้บริบททางการเมืองในแต่ละยุคสมัย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาจังหวัดเชียงรายให้เป็นจุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยวสำคัญในดินแดนสามเหลี่ยมทองคำ วัฒนธรรมการท่องเที่ยวได้กลายมาเป็นส่วนผลักดัน

ของภาษา ทำหน้าที่กำหนดชุดกฎเกณฑ์ความหมายที่สำคัญ และในระดับที่สอง คือ ความหมายแฝงหรือความหมายของมายาคติ (connotation) มีรหัสทางวัฒนธรรม เป็นชุดกฎเกณฑ์ควบคุมความหมาย ในระดับนี้เองที่สัญวิทยาต้องการสลาย สันคลอน² (Charoensin-o-larn, 2002 ; Barthes, 1972, 1988, 2006)

ในกรณีของพีพิชภณท์หอฝิ่น รัชชาติเข้าไปมีส่วนในการนิยามความหมาย ของฝิ่นในหลากหลายมิติโดยเฉพาะการพยายามทำพื้นที่ของหอฝิ่นให้กลายเป็น ทั้งพื้นที่ของการสร้างความทรงจำและการสร้างความหมายควบคู่กันไป อย่างไรก็ตาม นัยยะที่สำคัญประการหนึ่งนั่นคือ ความหมายของฝิ่น ณ พื้นที่แห่งนี้ถูกใช้ให้ เป็นการคัดค้านการดำรงอยู่และความมั่นคงของรัชชาติ ฉะนั้น การบรรจุรหัสลงใน วัตถุที่เป็นภัยต่อรัชชาติจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน เช่น เมื่อฝิ่น ถูกยกระดับให้กลายเป็นยาเสพติดชนิดร้ายแรง กระทั่งกลายเป็นสิ่งที่ทำลายความ มั่นคงแห่งชาติ ฝิ่นจึงมีฐานะไม่แตกต่างไปจาก “ความเป็นอื่น” หรือวัตถุที่กลายเป็น “เป็นภัยแห่งชาติ” ไปโดยปริยาย รูปธรรมหนึ่งที่ชัดเจนเมื่ออำนาจของรัชชาติเข้า ควบคุมความหมายของสิ่งที่เรียกว่าฝิ่น เช่น การออกกฎหมายกำหนดให้ฝิ่น กลายเป็นยาเสพติด การหมายรวมถึงมนุษย์ปู้กฤษนธรรมดา หากเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ กับฝิ่นแล้ว ย่อมหมายความว่า กำลังแปลงฐานะของตนเองให้กลายเป็นภัยแห่งชาติ ควบคู่กับฝิ่น และรัชชาติก็มีอำนาจในการเข้าจัดการกับพวกเขาเหล่านั้น แม้กระทั่ง การปลิดชีวิต

² วิธีการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ให้ความสำคัญแก่การตีความ มุ่งทำความเข้าใจ กระบวนสร้างและสร้างไว้ซึ่งความหมาย ที่สลับซับซ้อนและละเอียดอ่อน จุดมุ่งหมาย ของการทำวิจัยแบบนี้อยู่ที่การกรองเอาข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์หรือการกระทำ โดยคงไว้ ซึ่งบริบทของเหตุการณ์หรือการกระทำเหล่านั้น และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาที่ให้ รายละเอียดเป็นบูรณาการซึ่งเป็นลักษณะของการใช้ญาณวิทยา (Epistemology) ของแนวคิดหลัง ปฏิฐานนิยม (Post-positivism) โดยเฉพาะ โครงสร้างนิยม (Structuralism) และหลังโครงสร้างนิยม (Post-structuralism) อีกนัยหนึ่ง เป็นการวิจัยที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติเพื่อเข้าถึง ความหมายภายในบริบทของสิ่งที่ศึกษา ฉะนั้นมนุษย์คือตัวนักวิจัยเองเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยให้ความสนใจข้อมูลสองลักษณะคือ (1) การศึกษาในเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพีพิชภณท์หอฝิ่น ได้แก่ เอกสารทางประวัติศาสตร์ รายงาน งานวิจัย รวมทั้งข้อมูลออนไลน์ (2) การศึกษากาสนาม (Fieldwork) ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) หรือ การสังเกตเชิงคุณภาพ (Qualitative Observation)

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว จึงน่าสนใจยิ่งว่า อำนาจที่เป็นปัจจัยผลักดันให้รัฐชาติ มีความทรงจำเกี่ยวกับฝิ่น มีลักษณะอย่างไร และการสื่อสร้างหมายของฝิ่นมีนัยของ อุดมการณ์ใดเจือปนหรือไม่ อย่างไร โดยเฉพาะรัฐชาติไทย ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ ณ บริเวณ สามเหลี่ยมทองคำ อันได้รับการขนานนามว่า เป็นแหล่งผลิต ยาเสพติดในระดับโลก และเป็นรัฐที่มีปฏิสัมพันธ์กับฝิ่นอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้น งานชิ้นนี้จึงต้องการแสวงหา คำตอบว่า รัฐชาติไทย ให้ความหมายต่อ “ฝิ่น” อย่างไร ผ่านการศึกษาเครื่องมือใน การบันทึกถึงความทรงจำความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญนั้นคือ “พิพิธภัณฑ์” งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นการศึกษากรณีของ ทอปปิน ในพื้นที่ อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นสถานที่จัดแสดงถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ของฝิ่นในสามเหลี่ยมทองคำ ต้นกำเนิดฝิ่น สงครามฝิ่น ผู้นำฝิ่นเข้ามาในเอเชีย ผลกระทบของฝิ่น การยุติการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพิงกับการปลูกฝิ่นและเสพฝิ่น การฟื้นฟูสภาพชีวิตประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใจกลางสามเหลี่ยมทองคำ

ทวิลักษณ์แห่งฝิ่น: “ยา” และ “วัตถุของการต่อสู้ทางการเมือง และการสร้างชาติ”

ความหมายของฝิ่นได้รับการใส่รหัสอย่างต่อเนื่องในฐานะ “วัตถุต่อสู้ทางการเมืองและการสร้างชาติ” ในฐานะของวัตถุของการต่อสู้ทางการเมือง สามารถพบการนำเสนอตั้งกล่าวได้ในห้อง ศึภยาฝิ่น (Opium Wars) โดยเป็นการจัดแสดง เกี่ยวกับสงครามฝิ่นที่ชาวอังกฤษบังคับให้จีนเปิดประเทศเข้าสู่การค้าเสรีในปี ค.ศ. 1900 ภายในจะมีการจัดแสดงหุ่นจำลองของสามบุคคลสำคัญสามเหตุการณ์ ได้แก่ การทำลายฝิ่นที่หูเหมิน โดยข้าหลวงหลินเจ้อสวี การเผาทำลายหยวนหมิงหยวน ซึ่งเป็นพระราชวังฤดูร้อนอายุกว่า 150 ปี การถูกลิดรอนสิทธิและผลกระทบ ด้านความเป็นอยู่ของชาวจีนหลังสงคราม

สิ่งที่น่าสนใจ คือ เมื่อฝิ่นถูกกระบวนกรนำเสนอโดยมี “รหัสการสร้างชาติ” เป็นตัวกำกับตีความ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและฝิ่นจึงอยู่ในทั้งฐานะของการเกื้อกูลกันและ “ศัตรู” ในการสร้างความแข็งแกร่งให้กับรัฐ หากรัฐสามารถเอาชนะฝิ่นใน

ฐานะของยาเสพติดได้ในกรณีของประเทศไทย การเผยแพร่ให้เห็นปฏิบัติการดังกล่าวสามารถพบได้ในห้องฝิ่นในสยาม (Opium of Siam)

ในห้องแรกมีการจำลองเจดีย์สีทองขนาดใหญ่มีความสูงประมาณ 10 เมตร จากฐานเจดีย์สู่ยอด บนเพดานก็มีการวาดที่ฐานของเจดีย์มีป้ายโลหะบอกเล่าถึงความเป็นมาของฝิ่นในสยาม เริ่มตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เรื่อยมาจนถึงรัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 2 รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และสิ้นสุดที่หลังสงครามฝิ่นในประเทศจีน ส่งผลให้ฝิ่นเข้ามายังสยามได้อย่างไม่จำกัดและแพร่กระจายตัวในประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ส่วนต่อมาเป็นป้ายให้ความรู้เรื่อง “แรงกดดันของอังกฤษกับการค้าฝิ่นในสยาม” บอกเล่าว่า ภายหลังจากที่ฝิ่นเข้ามาในสยามแล้วมีผลเป็นอย่างไร ต่อมาเป็นป้ายให้ความรู้เรื่อง “การบริหารกิจการฝิ่นในช่วงสมบูรณาญาสิทธิราชย์” ว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 ฝิ่นถูกสกัดไว้ภายใต้ระบบการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ และภายใต้การดูแลของเจ้าภาษีนายอากรฝิ่น ถัดมาเป็นป้ายให้ความรู้เรื่อง “สัดส่วนภาษีการจัดการซื้อขายฝิ่น” บอกอัตราส่วนภาษีที่ได้จากการซื้อฝิ่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435-2467

ส่วนถัดมาเป็นการจำลองโรงน้ำชา และการสูบฝิ่นของชาวจีนที่อยู่ในสยาม ภายหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง โดยแบ่งออกเป็นสองห้อง ห้องแรกมีหุ่นจำลองของชายชาวจีนไว้ผมเปียยาวนอนตะแคงสูบฝิ่น มีกลไกให้หุ่นสามารถยกกล่องสูบฝิ่นขึ้นจรดปาก และยกกล่องสูบฝิ่นออกจากปากได้ มีเครื่องเรือนทั้งเตียงนอน หมอน โต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกเช่นกระโถน และอุปกรณ์การสูบฝิ่นอย่างครบถ้วน เครื่องเรือนและอุปกรณ์การสูบฝิ่นไม่ได้สวยงามมีลวดลายวิจิตรบรรจงเท่าใดนัก เป็นห้องสูบฝิ่นแบบธรรมดาสำหรับคนฐานะปานกลาง ห้องที่สองมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับห้องแรก แต่มีข้อแตกต่างตรงที่ เครื่องเรือน อุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ และอุปกรณ์การสูบฝิ่น มีลักษณะที่สวยงามและหรูหรา ผู้เข้าชมสามารถมองดูห้องจำลองทั้งสองห้องได้โดยการขึ้นบันไดไปชั้นบนเพื่อมองดูห้องจัดแสดงจากมุมสูง หรือสามารถมองผ่านหน้าต่างเข้าไปยังห้องจัดแสดงได้เช่นกัน

ส่วนต่อมาได้มีการจัดแสดงอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าฝิ่น ได้แก่ ตราขี้ฝิ่น และเบ็ง ในท้องที่ต่าง ๆ เช่น ตราขี้ของใหญ่ใหญ่ จีน และเบ็งของล้านนา เป็นต้น

จัดเรียงกันในตัวกระจอกอย่างเป็นระเบียบ นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงกล่องไม้สำหรับใส่ตราซังและเป้งฝิ่นทรงเครื่องวงกลมที่สลักด้วยลวดลายสวยงาม ในตัวกระจอกถัดมา มีการจัดแสดงอุปกรณ์การสูบฝิ่น เช่น กล่องสูบฝิ่นที่นำเข้ามาจากประเทศจีน มีลักษณะสวยงามวิจิตรบรรจง และเป็นงานฝีมือที่มีความประณีต อีกทั้งยังมีหมอนรองศีรษะรูปทรงสี่เหลี่ยมที่ฉลุลายอย่างสวยงาม หมอนที่แกะสลักจากไม้ แกะสลักจากหินสวยงาม หมอนที่ทำโดยกรรมวิธีการเดียวกับเครื่องปั้นดินเผา ตะเกียง และตัลบายสูบฝิ่นที่ทำมาจากทองเหลือง เงิน และโลหะต่าง ๆ จัดแสดงอยู่ในตัวกระจอกอย่างละลานตา

ส่วนต่อมาเป็นส่วนแสดง “การตระหนักถึงภัยจากฝิ่น ต่อความมั่นคงของรัฐ” ส่วนแสดงนี้ถูกแยกออกจากส่วน “ฝิ่นในสยาม” ด้วยลำธารจำลองที่ผู้ชมสามารถเดินข้ามสะพานที่พาดตัดกับลำน้ำ เมื่อเดินข้ามสะพานไปจะพบกับพระพุทธรูปองค์จำลองของ “พระพุทธเสฏฐมุนี” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ในสมัยนั้นทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการกวาดล้างฝิ่น และนำกลักทองเหลืองที่ใส่ฝิ่นมาหลอมและหล่อเป็นพระพุทธรูป อัญเชิญมาประดิษฐานที่พระศาลาการเปรียญ วัดสุทัศน์เทพวรารามมหาวิหารและพระราชทานนามว่า “พระพุทธเสฏฐมุนี”

แผ่นป้ายให้ความรู้แผ่นถัดมา “การยกเลิกการผลิตฝิ่นในประเทศไทย” เล่าเรื่องราวความเป็นมาของการยกเลิกการผลิตฝิ่นในประเทศไทย เริ่มจากการถูกกดดันจากสนธิสัญญาแวร์ซาย ในรัชกาลที่ 6 และการที่ไทยได้เป็นเจ้าภาพในการจัดประชุมนานาชาติเรื่องฝิ่น ขององค์การสันนิบาตชาติ และการเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การยกเลิกการค้าฝิ่น การถือว่าฝิ่นการเสพฝิ่นเป็นความผิดและมีโทษตามกฎหมาย อีกทั้งการประกาศยกเลิกการขายฝิ่น การผลิตฝิ่นอย่างเด็ดขาด ใน พ.ศ. 2502

ส่วนแสดงต่อมาเป็นการจำลองการต้มเคี่ยวฝิ่นที่โรงต้นฝิ่น มีการนำกระทะเคี่ยวฝิ่นที่มีฝิ่นดิบบรรจุอยู่ ไม้พาย กระบวยตัก และป้อนใส่ฝิ่นสุก มาจัดแสดงให้ผู้ชม ถัดมาก็มีวีดิทัศน์ที่สามารถเลือกฟังเสียงได้สองภาษาคือภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในวีดิทัศน์กล่าวถึงสาเหตุที่รัฐบาลไทยต้องซื้อฝิ่นจากทางภาคเหนือของประเทศอย่างถูกกฎหมาย และมีการแสดงการผลิตฝิ่นเริ่มตั้งแต่การกรีดยอด เก็บยางฝิ่น

การกรองฝิ่น การต้มเคี่ยวฝิ่นจากฝิ่นดิบสู่ฝิ่นสุก และการบรรจุฝิ่นสุกใส่ปี๊บเตรียมส่งให้แก่ทางการ

นอกจากนั้น การพยายามสื่อสารและสร้างความหมายของฝิ่นให้กลายเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐนั้น ยังพยายามผูกโยงฝิ่นให้เป็นภัยต่อมนุษย์ซึ่งนัยยะที่สำคัญนั่นคือ มนุษย์เป็นพลเมืองและทรัพยากรที่ทรงคุณค่าของรัฐ ฉะนั้น หากพลเมืองของรัฐถูกทำลายโดยฝิ่นนั้นก็หมายความว่า รัฐถูกทำลายด้วยเช่นเดียวกัน การจัดแสดงในรูปแบบดังกล่าวนี้พบว่า มักจัดแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงผลร้ายของยาเสพติดตั้งแต่เห็นได้จากห้อง แห่ช่องซุกซ่อน (Hide-Out Hallway) และห้องกรณีศึกษา (Case study)

ห้องแห่ช่องซุกซ่อนห้อง (Hide-Out Hallway) เป็นห้องจัดแสดงวิธีการซุกซ่อนยาเสพติด โดยจำลองกลวิธีต่างๆ ในการเก็บซ่อนยาเสพติด และการซ่อนยาเสพติดเพื่อขนส่ง เช่น การซ่อนยาเสพติดไว้ที่ชั้นบันไดโดยเจาะหัวบันไดให้มีช่องว่างแล้วยัดยาเสพติดซ่อนเอาไว้ในนั้น การซ่อนยาเสพติดในพื้นที่ร่องเท้า การซ่อนยาเสพติดในเสื้อผ้า การซ่อนยาเสพติดในพืชผักผลไม้ เป็นต้น ซึ่งจัดแสดงอยู่ในตู้กระจกที่ฝังอยู่ในผนังทางซ้ายมือของห้อง อีกฝากหนึ่งของห้องมีเกมส์คอมพิวเตอร์เป็นเกมส์ค้นหายาเสพติดที่อาชญากรได้ซุกซ่อนเอาไว้ เพื่อให้ผู้เข้าชมได้รู้สึกมีส่วนร่วมในการระแวดระวังภัยของยาเสพติด

ในส่วนของห้องกรณีศึกษา (case study) เป็นการนำกรณีศึกษาเกี่ยวกับผู้ที่ติดยาเสพติดในประเทศไทย เมื่อเข้าไปในห้องผู้ชมก็จะได้ยินเสียงของความวุ่นวาย กำแพงทางด้านซ้ายมือมีจอโทรทัศน์ฉายวีดิทัศน์เป็นภาพของเด็กเร่ร่อนที่ติดยาเสพติด ภาพของเด็กหลายคนกำลังชกต่อยกันเสพยา ภาพของเด็กเกิดอาการคุ้มคลั่งดินทุรนทุราย จนกระทั่งนอนหมดสภาพในท้ายที่สุด ทางด้านขวามือของห้องมีการนำหุ่นของเด็กผู้ชายหน้าตาอมแมมสวมชุดเก่าๆ เนื้อตัวเปื้อนฝุ่น ในมือถือถุงพลาสติกที่ใช้ในการดมสารระเหย หุ่นของเด็กผู้ชายถูกกั้นจากผู้ชมด้วยกรงขังชวนให้ผู้เข้าชมสงสัยว่าเด็กคนนี้เป็นใคร มีที่มาที่ไปอย่างไร และทางซ้ายมือของเด็กคนนั้นก็มียาบอกเล่าเรื่องราวของเด็กคนหนึ่งซึ่งน่าจะมีอนาคตที่สดใส มีครอบครัวที่อบอุ่น แต่กลับต้องพังทลายเพราะยาเสพติดและโรคเอดส์ ถัดมาทาง

ซ้ายมือ มีการจัดแสดงภาพชุด “หลอกตัวเอง หลอกคนอื่น (Gallery of Excuses)” โดยบนผนังจะติดตั้งภาพถ่ายยารา ศิลปินและบุคคลผู้ที่มีชื่อเสียงที่เสียชีวิตเนื่องจากการใช้ยาเสพติด คนเหล่านั้นต่างก็มีข้ออ้างเพื่อหาความชอบธรรมในการเสพยาเสพติดมากมาย แต่ในท้ายที่สุดแล้วยาเสพติดก็ได้้นำความตายมาสู่กลุ่มคนเหล่านั้น ใกล้กับประตูทางออกมีการนำกระจกบานใหญ่มาตั้งไว้ เพื่อให้ผู้เข้าชมมองเห็นภาพสะท้อนของตนเอง พร้อมกับอ่านป้ายติดด้านบนของกระจกว่า เราสามารถเลือกทางเดินได้ตามความต้องการ

ทั้งนี้การสถาปนาความหมายที่รัฐจะพยายามถ่ายทอดหรือสร้างให้กับพลเมืองจะถูกสรุปรวมใน ห้องคิดคำนึง (Hall of reflection) โดยเป็นห้องสุดท้ายในการนำเสนอ การใช้แสงและสีที่มีลักษณะสว่างไสวด้วยโทนสีเหลืองและใช้แสงสว่างจากธรรมชาติเข้าเสริมทำให้ห้องมีความสว่างไสว และมีม้านั่งเพื่อให้ผู้เข้าชมนั่งเพื่อจะได้มีโอกาสที่ได้อยู่กับตัวเอง คิดคำนึงและตั้งคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ทั้งหมดที่ได้รับจากการชมนิทรรศการทั้งหมด นอกจากนี้ที่ใจกลางของห้องมีเสารูปทรงสามเหลี่ยมและมีการบันทึกคำคมในการใช้ชีวิตของบุคคลสำคัญของโลก เช่น มหาตมะคานธี ในประโยคที่ระบุว่า “Remember that there is always a limit to self-indulgence, but none to self-restraint” (พึงจำไว้ว่าการปรนเปรอตนเองย่อมมีจุดสิ้นสุด แต่การเข้มงวดตนเองนั้นหาที่สุดไม่)

การนำเสนอกระบวนการสื่อสร้างความหมายของฝันโดยทอฝันนั้น แม้ว่าจะมีความมุ่งหมายในการทำให้ผู้เข้าชมตระหนักถึงอันตรายและหายนะของฝัน แต่การนำเสนอประวัติศาสตร์การเข้ามาของฝันในภูมิภาคสามเหลี่ยมทองคำและไทย ทำให้การสร้างความหมายฝันโดยรัฐนั้นเกิดความย้อนแย้งในตัวเอง กล่าวคือการนำเสนอเรื่องราวของฝันกลับทำให้ความหมายของฝันที่เกี่ยวข้องกับการเป็นเครื่องมือของการสร้างชาติและการต่อสู้ทางการเมืองมีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นห้องจัดแสดงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของชนกลุ่มน้อยและพรรคก๊กมินตั๋งบนพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำ แม้ว่าการนำเสนออำพรางความหมายดังกล่าวด้วยหยิบยกเอาเรื่องราวอื่นๆ มานำเสนอแทน อาทิ อันตรายของฝันต่อมนุษยชาติ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในส่วนของฝันและการสร้างชาติของรัฐไทยนั้น นอกจากฝัน

จะถูกทำให้เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐแล้ว ผืนยังทำให้เป็นคู่แข่งกับความเชื่อดั้งเดิมของไทย โดยเฉพาะพุทธศาสนา ดังเช่น ในกรณีของการจัดสร้างพระพุทธรูปที่มีชื่อว่า “พระพุทธรูฏฐมูณี” ที่เกิดจากการหล่อมาจากลัทธิของเหลืองของผู้สืบผืน นำมามอบให้กับทางการเพื่อตอบสนองแนวทางการทำลายล้างผืนของรัฐ อีกนัยหนึ่งผู้ที่ยอมหรือนำกลัทธิของเหลืองมาหล่อพระพุทธรูปจึงมีความหมายในแนวทางหลักคือ การพยายามเข้าหาคุณค่าความดีอันเป็นบรรทัดฐานเดิมของสังคม คือ พุทธศาสนา

สอดคล้องกับที่ Mitchell (2003) กล่าวว่า พื้นที่สาธารณะ (public space) ไม่ได้มาพร้อมกับการใช้ประโยชน์ร่วมกัน แต่มันมักจะมาพร้อมกับการควบคุมเสมอ ไม่ว่าจะเป็นกฎ การจำกัดผู้เข้าใช้, การตรวจตราผู้ดูแลซึ่งสิ่งเหล่านี้มักเกิดขึ้นมาจากการกีดกันพื้นที่สาธารณะไว้ในกรอบของความกลัว ส่งผลให้ความเป็นเมืองถูกแซะแซงและขาดชีวิตชีวา หากกลับมาพิจารณาห่อผืนแล้วจะพบว่า แม้ว่าในความหมายทางกายภาพหรือทางการแพทย์แล้วผืนจะส่งผลร้ายต่อร่างกายมนุษย์และส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย แต่การจัดแสดงของผืนบนพื้นที่ของการพยายามสถาปนาความทรงจำบนพื้นที่สาธารณะ อย่างกรณีห่อผืนนั้น การนำเสนอความหมายของผืนในห่อผืนจึงเป็นการอำพรางคุณูปการของผืนต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำและชนชั้นนำของรัฐไทยเองที่ได้ประโยชน์จากการค้าผืนในช่วงประวัติศาสตร์ยุคสมัยต่างๆ การจัดแสดงบนห่อผืนจึงหลีกเลี่ยงการถูกควบคุมและการสถาปนาวาทกรรมหรือชุดความรู้หนึ่งไปไม่ได้ ดังที่ Keith & Pile (1993: 27) ได้กล่าวว่า “ความเป็นประวัติศาสตร์ คือพลังในการต่อต้านการแทนที่และเป็นสิ่งเดียวกันที่ทำให้วัตถุไม่สามารถก่อสร้างความหมายได้อย่างสมบูรณ์” ฉะนั้น การทำหน้าที่ของผืนในพิพธิภคณ์ห่อผืนจึงกลายเป็นวัตถุของการแทนที่/สวมรอย ของความหมายต่างๆ อย่างสลับซับซ้อนทั้งจากตัวของนัยทางสังคมวัฒนธรรมและอำนาจของรัฐ หากแต่อำนาจของรัฐนั้นจะสามารถปฏิบัติการณ์รื้อฟื้นการใช้อำนาจผ่านชุดความรู้ต่างๆ ได้อย่างแยบยล

ตัวอย่างภาพที่ 1: ภายในห้องปั้นในสยาม

แหล่งที่มา: http://www.tourismchiangrai.com/images/crtravel_b/7KwgsZSv7N.jpg

ตัวอย่างภาพที่ 2: ภายในห้องผลร้ายของยาเสพติด

แหล่งที่มา: http://www.tourismchiangrai.com/images/crtravel_b/9MRk4CoheY.jpg

ตัวอย่างภาพที่ 3: ภายในห้องคิดคำนึง

แหล่งที่มา: http://www.geocities.com/pim_is47/mc/hollpin/picID916-06-06-14-30-08.jpg

พื้นที่ห่อหุ้มกับกระบวนการสร้างความทรงจำเพื่อการท่องเที่ยว

วัฒนธรรมการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นรหัสหลักในการตีความโครงสร้างการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ห่อหุ้มในรูปแบบของโครงสร้างการควบคุมความหมายของการจัดแสดง อีกด้านหนึ่งจะพบว่าความสำคัญของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเป็นแรงผลักดันสำคัญ ทำให้มีการสร้างพื้นที่แบบใหม่ขึ้นมาเพื่อรองรับวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่ถูกสร้างขึ้น การสร้างพื้นที่/สถานที่ในลักษณะแบบนี้จึงไม่ได้เป็นการสร้างขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นการสร้างที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวในเชิงพื้นที่นั้น เป็นสิ่งที่ควบคู่กับมนุษยชาติมาอย่างยาวนาน ในอดีตการท่องเที่ยวเป็นเพียงเฉพาะการเดินทางไปเยือนในพื้นที่ที่ห่างไกลและสร้างความตื่นตะลึงให้กับผู้ไปเยือน เป็นไปตามรูปแบบของสังคมวัฒนธรรมแบบอื่นของพื้นที่นั้นๆ อาทิ สังคมแบบพุทธ วัฒนธรรมการท่องเที่ยวจะปรากฏออกมาในพิธีกรรมการเดินทางไปทำบุญในพื้นที่ต่างๆ มิได้แสดงออกมาอย่างเป็นทางการว่าเป็นการท่องเที่ยว แต่การทำบุญเป็นอีกจุดมุ่งหมายประการหนึ่งที่ทำให้การเดินทางนั้นมีจุดมุ่งหมายไปยังอีกปลายทางหนึ่ง ทำให้เกิดความรู้สึกว่าจุดหมายปลายทางนอกจากเป็นพื้นที่อื่นแล้วยังเป็นการเดินทางไปยังจุดมุ่งหมายของศาสนาอีกด้วย

จุดพลิกผันที่สำคัญคือ การแผ่พังของความคิดดั้งเดิมของวัฒนธรรมการ
ท่องเที่ยวที่วันนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง
โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่ยุคการพัฒนาแบบสมัยใหม่ได้ก่อให้เกิดการใช้ชีวิตแบบชนชั้น
กลางซึ่งเป็นชนชั้นที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยวิธีการบริโภคเงินเดือนหรือรายได้
แบบอื่นๆ ที่มีเข้ามาอย่างสม่ำเสมอ เป็นผลมาจากการทำงานที่ต่อเนื่องและยาวนาน
การทำงานแบบเป็นระยะเวลาหรือเป็นการทำงานที่มีช่วงกะเกณฑ์เพื่อทำให้เกิดผล
ตอบแทนจากการทำงานนั้นได้ การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางได้ก่อให้เกิดการจัดสรร
เวลาแบบใหม่มาขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน ผ่านการจัดแบ่งเวลาเพื่อการท่องเที่ยวหลังจาก
จากการใช้ชีวิตในการทำงานเพื่อหาผลตอบแทนมาอย่างยาวนาน อีกนัยหนึ่ง
วัฒนธรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นเครื่องมือหรือช่องทางในการหาทางผ่อนคลายความ
ตึงเครียด อันเกิดการแรงกดดันภายใต้สภาวะการทำงานภายใต้ระบบทุนนิยม
ที่มนุษย์ถูกขับเคลื่อนด้วยทุน และทุนดังกล่าวนั่นเอง ได้เป็นแรงผลักดันเกิด
วัฒนธรรมการท่องเที่ยว หากกล่าวให้ถึงที่สุด การประกอบตัวของระบบทุนนิยมที่
ส่งผลต่อวัฒนธรรมการท่องเที่ยวนั้น ยังมีปัจจัยประกอบอีกด้านหนึ่งของการ
พยายามสร้างวัฒนธรรมสมัยใหม่ขึ้นมาโดยรัฐเช่นเดียวกัน

เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาถึงบทบาทของพิพิธภัณฑ์ทอเปีย พบว่า การทำ
หน้าที่ในฐานะสถาบันให้ความรู้ทางสังคมแบบหนึ่งนั้น เป็นการทำหน้าที่ควบคู่ไป
กับการทำหน้าที่เป็นแหล่งบันเทิงเพื่อการท่องเที่ยว การทำหน้าที่แบบคู่ขนานนี้ก่อให้เกิด
เกิดความได้เปรียบประการหนึ่งของสถานที่แห่งนี้คือ สามารถสร้างรูปแบบได้
ตามจินตนาการของผู้สร้างโดยมิต้องไปหวังพึ่งพาลักษณะเดิมหรือการสร้างสรรค
จากธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว เหมือนดังที่ Crouch (1999) ได้ระบุไว้ว่า การพักผ่อน
และการท่องเที่ยวสามารถกำหนดความหมายว่าเป็นการเล่นไปกับจินตนาการ
การปรากฏพฤติกรรมและอัตลักษณ์ ที่เกี่ยวพันกับ พื้นที่และความรู้ (Space and
Knowledge) การท่องเที่ยวจึงเป็นความเกี่ยวพันกับพื้นที่และวัตถุที่จัดรายล้อม
อยู่รอบด้านอีกด้านหนึ่งจะพบว่า พื้นที่เหล่านั้นเป็นพื้นที่ของจินตนาการทั้งใน
รูปแบบที่เป็นนามธรรมของเมือง ประเทศ ธรรมชาติ และหลากหลายปฏิบัติการของ
การพักผ่อนนั้น เกิดขึ้นบนพื้นที่ที่มีการให้หรือถูกจำกัดความทางวัฒนธรรม

ยิ่งไปกว่านั้น การพยายามเร่งเร้าให้เกิดประสบการณ์ในพื้นที่ในฐานะที่เป็นกระบวนการสร้างวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นอย่างสูงในยุคโลกาภิวัตน์ เหมือนดังที่ Catier (2005: 3) ได้ระบุว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม เศรษฐศาสตร์การเมือง ในยุคโลกาภิวัตน์มีนัยสำคัญจากสิ่งที่เรียกว่าการท่องเที่ยว กล่าวคือ ลัทธิการท่องเที่ยวคือกลุ่มของกิจกรรม ประสบการณ์ และเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการเร่งเร้าให้เกิดความพยายามสร้างประสบการณ์ในพื้นที่ (landscapes) และการบริโภคพื้นที่ (space consumption)

การสร้างหอผืนเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดการพัฒนาพื้นที่จังหวัดเชียงรายเป็นแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะเมืองคู่ขนานระหว่างเชียงรายกับคุนหมิง มีการพัฒนาระบบคมนาคมเชื่อมโยงกันเป็นเส้นทางคาราวานหรือเส้นทางขนส่งสินค้าระหว่างกัน พร้อมทั้งได้มุ่งเน้นให้เชียงรายสร้างลักษณะเด่นเฉพาะตัวโดยสร้างหอผืนให้กลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของเชียงราย กล่าวคือ การเชื่อมโยงและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางบกระหว่างเชียงรายกับคุนหมิงว่าด้วยการพัฒนาระบบคมนาคมเชื่อมโยงเมืองเชียงรายเป็นเมืองหลัก การสร้างจังหวัดเชียงรายให้เป็นเมืองหลักที่สามารถเชื่อมโยงเส้นทางขนส่งสินค้า 2 สายหลัก เพื่อไปยังตอนใต้ของประเทศจีน การสร้างเส้นทางคาราวาน เช่น เส้นทางที่ 1 แม่สาย-เชียงตุง-เมืองลา-สิบสองปันนา-ซือเหมา-คุนหมิง-ต้าลี่-ลี่เจียง-แซงกรีล่า-เต๋อชิ่ง-ชิเบต-กาฐมาณฑุ-กัลกัตตา (อินเดีย)-สิงคโปร์-มาเลเซีย-ไทย

จากการวิเคราะห์ผลดีผลเสียของการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย และนครคุนหมิง ได้ข้อสรุปแนวทางการพัฒนาเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ว่า เมืองเชียงรายจะต้องมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่หลากหลายเพื่อรองรับการเจริญเติบโต โดยการท่องเที่ยวยังเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาเช่น การเน้นย้ำให้เชียงรายดึงดูดนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ มีความจำเป็นต้องมีระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการสนับสนุนให้เป็นเมืองนำอยู่ การลงทุนของรัฐควรมุ่งสนับสนุนให้ภาคเอกชนสามารถดำเนินกิจกรรมการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต (Chuabumrung, 2008: 535-536)

นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาแนวการพัฒนาเพื่อพื้นที่อัตลักษณ์ของจังหวัด เชียงราย พบว่า อัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดเชียงราย ที่มีจุดเด่นและ จุดแข็งของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้แก่ คนในท้องถิ่นอย่างสำคัญ โดยเฉพาะการเน้นย้ำ “ความรุ่งเรืองที่มาก่อนเชียงใหม่” การมุ่งสู่ประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของจังหวัดเชียงราย จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะ ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะแหล่งและมีความต่างในความเหมือนของกลุ่ม จังหวัดในเขตล้านนาได้เป็นอย่างดี เมื่อเทียบกับจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้น การค้น ประวัติความเป็นมาที่มีลักษณะโดดเด่นของแต่ละแคว้นของจังหวัดเชียงราย จึงเป็นการสร้างจุดเด่นมีคุณลักษณะเฉพาะตัวที่จะแสดงให้บุคคลทั่วไปได้รับรู้ถึง คุณลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียวของจังหวัดเชียงรายที่หาไม่ได้ในจังหวัดอื่นๆ นั้นเอง (Chuabumrung, 2008: 377-378)

เมื่ออัตลักษณ์ของเชียงรายถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว การสร้างท้องถิ่นจึงถูกนำเสนอให้กลายเป็นอีกอัตลักษณ์หนึ่งที่สามารถดึงดูดกระแส การท่องเที่ยวต่างๆ ให้เข้าสู่จังหวัดเชียงรายได้ ดังจะเห็นได้จาก รายงานการวิจัย เกี่ยวกับโครงการศึกษาการจัดตั้งหอผืนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนำเสนอว่า การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์หอผืนเป็นความร่วมมือกับมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง โดยกำหนด เป้าหมายเพื่อให้ความรู้แก่ผู้มาเยี่ยมชม และเสริมสร้างแรงดึงดูดของสามเหลี่ยม ทองคำ โดยมอบหมายให้สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Chula Unisearch, 1993) จัดทำแผนหลักและศึกษาความเหมาะสมของโครงการ โดยเฉพาะ การกำหนดแนวความคิดในการพัฒนาพื้นที่โครงการพิพิธภัณฑ์ผืนสามเหลี่ยมทองคำ 5 ประการ คือ ประการแรก เป็นสถานที่ที่จะสร้างสื่อสารการศึกษาเพื่อให้เกิดความ เข้าใจในเรื่องของการวิวัฒนาการของผืน บทบาทของผืนต่อสังคมเศรษฐกิจและ การเมือง ความเกี่ยวเนื่องของสามเหลี่ยมทองคำและชุมชนต่างๆ ประการที่สอง เป็นสถานที่ที่จะสร้างภาพพจน์ที่ดีแก่ชนกลุ่มน้อยและประเทศไทย โดยแสดงให้เห็น ความเปลี่ยนแปลงจากการปลูกผืนด้วยโครงการพระราชดำริ รวมทั้งแสดงให้เห็นว่า มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่จรรโลงให้ชนกลุ่มน้อยดำเนินมาอย่างมี ระเบียบแบบแผน และกำลังพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป ไม่ใช่ภาพลักษณ์ของกระบวนกร

มิถุนาชัพ ประการที่สาม เป็นสถานที่ที่จะให้ชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ ได้เกิดจิตสำนึกที่ดีในวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเอง ประการที่สี่ การพัฒนาโครงการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นสำคัญ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่โครงการอื่นๆ ประการสุดท้าย การพัฒนาโครงการ คำนึงถึงความเป็นไปได้ทางการเงิน

กล่าวโดยสรุป หอฝิ่นกลายเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดเชียงราย เนื่องมาจากการขับเคลื่อนจากองค์การการท่องเที่ยวและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น การเติบโตของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวและกระบวนการทำให้การท่องเที่ยวกลายเป็นวัฒนธรรมจากการขยายตัวของระบบทุนนิยม รวมทั้งการสร้างรัฐชาติที่มีแรงผลักดันให้เกิดการทำงานของสภาวะสมัยใหม่ที่พลเมืองย่อมต้องมีวิถีชีวิตแบบเมือง กล่าวคือ เมื่อเสร็จภารกิจในการประกอบกิจการงานด้านต่างๆ การท่องเที่ยวเป็นอีกวิถีทางหนึ่งที่พลเมืองจะต้องปฏิบัติตามไปโดยปริยายเพื่อแสดงออกถึงสภาวะเป็นสมัยใหม่นั้นเอง อีกด้านหนึ่งจะพบว่ากระบวนการพัฒนาเมืองเชียงรายถูกทำให้อยู่ในกระบวนการเป็นสมัยใหม่ ผ่านการสร้างอัตลักษณ์เพื่อรองรับการท่องเที่ยว หอฝิ่นได้กลายเป็นกระบวนการสำคัญดังจะเห็นได้จากแนวความคิดการจัดสร้างโครงการที่ต้องการทำให้พื้นที่ที่ถูกเรียกว่าสามเหลี่ยมทองคำที่มีอัตลักษณ์เดิมว่าเป็นแหล่งผลิตยาเสพติด เมื่อความขัดแย้งด้านต่างๆ ลดลง พื้นที่ของสามเหลี่ยมทองคำจึงถูกสร้างให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว เมื่อกระบวนการดังกล่าวบังเกิดขึ้นจึงมีผลทำให้อัตลักษณ์ของฝิ่นจึงถูกเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ฝิ่นจึงมิได้ดำรงอยู่ภายใต้ความหมายว่าเป็นยาเสพติด แต่ฝิ่นภายในหอฝิ่นนั้น ได้ธำรงความหมายไว้อีกชุดหนึ่งคือ วัตถุที่สามารถสร้างสุนทรีย์ให้กับการท่องเที่ยวและกลายเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญ อีกนัยหนึ่ง เมื่อนิยามความหมายเปลี่ยนไปฝิ่นจึงไม่ได้กลายเป็นวัตถุที่อันตรายในความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมในทางตรงกันข้าม เมื่อวัฒนธรรมท่องเที่ยวเข้าไปสวมทับในตัวฝิ่นแล้วกลับกลายเป็นการทำให้ฝิ่นกลายเป็นแหล่งสร้างมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวและจังหวัดเชียงรายนั่นเอง

บทสรุป

กระบวนการสร้างความหมายของพื้นที่จะอิงแอบอย่างแนบแน่นกับ “ประวัติศาสตร์ของพื้นที่” จากหลากหลายแหล่งอ้างอิง อาทิ ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ในฐานะของการเป็นพืช ยารักษาโรค และการเป็นพืชเสพติด นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองยังถูกนำมาเป็นฐานในการสร้างคำอธิบายการจัดแสดงในหอศิลป์ด้วย เช่น สงครามฝิ่นในจีน เป็นการอธิบายการใช้พื้นที่เพื่อสันถลอนเสถียรภาพทางการเมืองของจีนโดยชาติตะวันตก ประวัติศาสตร์การเข้ามาของฝิ่นในสยามประเทศ ในฐานะสิ่งเสพติดที่ถูกกฎหมายกระทั่งการกลายเป็นสิ่งที่เสพติดที่ผิดกฎหมาย เป็นต้น

การนำประวัติศาสตร์จากหลากหลายแหล่งมาเป็นกรอบคิดในการจัดแสดงดังกล่าวนี้จึงเป็นหนึ่งในกระบวนการสื่อสารสร้างความหมายให้กับพื้นที่ตามตัวบทนั้นๆ อย่างไรก็ตาม การสร้างความหมายดังกล่าวมีจุดเปลี่ยนที่สำคัญอันเนื่องมาจากตัวของหอศิลป์ในฐานะของพิพิธภัณฑ์อันมีหน้าหลักในการเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ด้านต่างๆ ต่อสังคม แต่หอศิลป์เองกลับมีหน้าที่เพิ่มเติม นั่นคือ ต้องเป็นสถานที่ดึงดูดการท่องเที่ยวหรือต้องทำหน้าที่ให้กลายเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว ดังนั้น การจัดแสดง ต่างๆ จึงถูกตกแต่งให้ผู้เข้าชมเกิดความประทับใจและซาบซึ้งถึงอรรถรสในการจัดแสดง อันเป็นที่มาของการสร้างชื่อเรียกที่แบบใหม่ขึ้นมา คือ “พิพิธภัณฑ์” ซึ่งมีความหมายว่าการจัดแสดงโดยอาศัยสื่อหรือเครื่องมือด้านเทคโนโลยีต่างๆ มาเป็นส่วนสร้างอรรถรสให้กับการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ อุปกรณ์ประกอบการจัดแสดงหรือมุมจัดแสดงในหอศิลป์จึงมีลักษณะที่โดดเด่น อันเนื่องมากจากการใช้สื่อหรือเทคโนโลยีต่างๆ เช่น การใช้ แสง สี เสียง ประกอบมุมจัดแสดง การจัดวางโครงสร้างการจัดแสดง เช่น การจัดซื้อชั้นหรือห้องจัดแสดงต่างๆ ยังสามารถดึงดูดความสนใจให้กับผู้เข้าชมได้อีกด้วย นอกจากนี้ ศิลปะด้านต่างๆ ยังถูกนำมาใช้อย่างหลากหลายเช่นเดียวกัน อาทิ ภาพถ่าย ศิลปะปูนปั้น หรือแม้แต่งานวรรณกรรมของบุคคลสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการอ้างอิงวรรณทองประกอบการจัดแสดงในมุนิทรรศการต่าง ๆ

สิ่งที่น่าสนใจคือ หอผืนไม้ไผ่กลายเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัด เชียงราย อันเนื่องมาจากการขับเคลื่อนจากองค์กรของการท่องเที่ยวและหน่วยงาน ราชการที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม การเติบโตของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวและ กระบวนการทำให้การท่องเที่ยวกลายเป็นวัฒนธรรมจากการขยายตัวของระบบ ทุนนิยม รวมทั้งการสร้างรัฐชาติที่มีแรงผลักดันให้เกิดการทำงานของสภาวะ สมัยใหม่ โดยเน้นย้ำและส่งเสริมให้พลเมืองมีวิถีชีวิตแบบ “เมือง” กล่าวคือ เมื่อเสร็จ ภารกิจในการประกอบกิจการงานด้านต่างๆ แล้ว การท่องเที่ยวคือวิถีชีวิตที่พลเมือง จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามเพื่อแสดงออกถึงสภาวะเป็นสมัยใหม่นั้นเอง อีกด้าน หนึ่ง จะพบว่ากระบวนการพัฒนาเมืองเชียงรายล้วนแล้วถูกทำให้อยู่ในกระบวนการ เป็นสมัยใหม่ ผ่านการสร้างอัตลักษณ์เพื่อรองรับการท่องเที่ยว ซึ่งหอผืนไม้ไผ่กลายเป็น หนึ่งในการกระบวนการสำคัญดังจะเห็นได้จากแนวความคิดการจัดสร้างโครงการ ที่ต้องการทำให้พื้นที่ที่ถูกเรียกว่า “สามเหลี่ยมทองคำ” ที่มีอัตลักษณ์เดิมว่าเป็น “แหล่งผลิตยาเสพติด” หากแต่เมื่อความขัดแย้งด้านต่างๆ ลดลง พื้นที่ของ สามเหลี่ยมทองคำจึงถูกสร้างให้กลายเป็น “แหล่งท่องเที่ยว” เมื่อกระบวนการสร้าง หอผืนไม้ไผ่ภายใต้บริบทเกิดขึ้น มีผลทำให้อัตลักษณ์ของผืนไม้ไผ่จึงถูกเปลี่ยนแปลงตามไป ด้วย ผืนไม้ไผ่จึงมิได้ดำรงอยู่ภายใต้ความหมายว่าเป็นยาเสพติด แต่ผืนไม้ไผ่ในหอผืนไม้ไผ่ ได้ธำรงความหมายไว้อีกชุดหนึ่งคือ “วัตถุที่สามารถสร้างสุนทรียะให้กับการท่องเที่ยว และกลายเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญ” อีกนัยหนึ่ง เมื่อนิยามความหมาย เปลี่ยนไปผืนไม้ไผ่จึงไม่ได้กลายเป็นวัตถุที่อันตรายในความหมายทางสังคมและ วัฒนธรรม ในทางตรงกันข้าม เมื่อวัฒนธรรมท่องเที่ยวเข้าไปสวมทับในตัวผืนไม้ไผ่ กลับกลายเป็นการทำให้ผืนไม้ไผ่กลายเป็นแหล่งสร้างมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวและ จังหวัดเชียงราย

นอกจากนั้นหากพิจารณาจากบทที่อธิบายถึง “ทิวทัศน์แห่งผืน: “ยา” และ “วัตถุของการต่อสู้ทางการเมืองและการสร้างชาติ” จะพบว่าการนำเสนอ กระบวนการสื่อสารสร้างความหมายของผืนไม้ไผ่โดยหอผืนไม้ไผ่นั้น แม้ว่าจะมีความหมายมุ่งหมาย ในการทำให้ผู้เข้าชมตระหนักถึงอันตรายและหายนะของผืนไม้ไผ่ แต่การนำเสนอ ประวัติศาสตร์การเข้ามาของผืนไม้ไผ่ในภูมิภาคบริเวณสามเหลี่ยมทองคำและไทย ทำให้

ปฏิบัติการสถาปนาความหมายของพื้นที่ของรัฐนั้นเกิดความย้อนแย้งในตัวเอง กล่าวคือ การนำเสนอเรื่องราวของพื้นที่กลับทำให้ความหมายของพื้นที่ที่เกี่ยวพันกับการเป็นเครื่องมือของการสร้างชาติและการต่อสู้ทางการเมืองมีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้นดังจะเห็นห้องจัดแสดงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของชนกลุ่มน้อยและพรรคก๊กมินตั๋งบนพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำ แม้ว่าการนำเสนออำพรางความหมายดังกล่าวด้วยการหยิบยกเอาเรื่องราวอื่นๆ มานำเสนอแทน อาทิ อันตรายของพื้นที่ต่อมนุษยชาติ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในส่วนของพื้นที่และการสร้างชาติของไทยนั้น นอกจากพื้นที่จะถูกทำให้เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐแล้ว พื้นที่ยังทำให้เป็นคู่แข่งกับความเชื่อดั้งเดิมของไทยโดยเฉพาะพุทธศาสนา ดังเช่น ในกรณีของการจัดสร้างพระพุทธรูปที่มีชื่อว่า “พระพุทธเสฏฐมุนี” ที่เกิดจากการหลอมมาจากลัทธิของเหลืองของผู้สืบทอดนามามอบให้กับทางการเพื่อตอบสนองแนวทางการทำลายล้างพื้นที่ของรัฐ อีกนัยหนึ่งผู้ที่ยอมหรือนำลัทธิของเหลืองมาหล่อพระพุทธรูปจึงมีความหมายในแนวทางหลักคือ การพยายามเข้าหาคุณค่าความดีอันเป็นบรรทัดฐานเดิมของสังคม คือ พุทธศาสนา

พื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ที่พยายามสร้างความรู้ให้กับสาธารณะจึงไม่ได้มาพร้อมกับการใช้ประโยชน์ร่วมกัน แต่มักจะมาพร้อมกับการควบคุมเสมอ เมื่อกลับมาพิจารณาท้องถิ่นจะพบว่า แม้ว่าในความหมายทางกายภาพหรือทางการแพทย์ “พื้นที่” จะส่งผลร้ายต่อร่างกายมนุษย์และส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย แต่การจัดแสดงของพื้นที่บนพื้นที่ของสาธารณะเพื่อสร้างความทรงจำของท้องถิ่นนั้น เป็นการอำพรางคุณูปการของพื้นที่ต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำและรัฐไทยเองที่ได้ประโยชน์จากการค้าพื้นที่ในช่วงประวัติศาสตร์ยุคสมัยต่างๆ การจัดแสดงบนพื้นที่จึงหลีกเลี่ยงการถูกควบคุมและการสถาปนาชุดความรู้หนึ่งไปไม่ได้ ฉะนั้น การทำหน้าที่ของพื้นที่ในพิพธิภักดิ์ท้องถิ่นจึงกลายเป็นวัตถุของการแทนที่/สวมรอย ของความหมายต่างๆ อย่างสิ้นไหล/เปลี่ยนแปลงทั้งจากตัวของนัยยะทางสังคมวัฒนธรรมและอำนาจของรัฐ หากแต่อำนาจของรัฐมีข้อได้เปรียบที่สำคัญ นั่นคือ สามารถปฏิบัติการซ่อนเร้นการใช้อำนาจผ่านชุดความรู้ต่างๆ ได้อย่างแยบยล

เอกสารอ้างอิง

- Barthes, Roland. (1972). **Mythologies**. New York: Hill and Wang.
- _____. (1988). **The semiotic challenge**. New York: Hill and Wang.
- _____. (2006). **The language of fashion**. New York: Berg.
- Catier, Carolyn. (2005). Introduction: Touristed landscapes/seductions of place". In **Seductions of Place : geographical perspectives on globalization and touristed landscapes**. Edited by Carolyn Catier & Alan A. Lew. London: Routledge.
- Charoensin-o-larn, Chairat. (2002). **Sanyawittaya Langklongsrangniyom lae Kansuksa Rattasat**. (In Thai) [Semiology, structuralism, post-structuralism and state studies]. Bangkok: Wipasa.
- Chuabumrung, Cherdchai. (2008). **Chiang Rai Rumluk: Tanrak su Anakod Kan Tongteaw tee Yungyeaun**. (In Thai) [Chiang Rai in memories: the foundation to the future of the sustainable tourism]. Bangkok: Thailand Research Fund (TRF).
- Chula Unisearch. (1993). **Kansuksa Klongkarn Pipittapan Fin Samleam Thong Kum Jang Wat Chiang Rai**. (In Thai) [The study of the museum of the Golden triangle, Chiang Rai]. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Cattell, Marice G. & Climo Jacob J. (2007). **Art: key contemporary thinkers**. Edited by Diarmuid Costello and Jonathan Vickery. Oxford: Berg.
- Crouch, David. (1999). "Introduction: Encounters in Leisure tourism" In **Leisure/Tourism geographies: practices and geographical knowledge**. London: Routledge.
- During, Simon. (2007). **The cultural studies reader**. Edited by Simon During. London: Routledge.

- Keith, Michael & Pile, Steve. (1993). **Introduction part 2: The place of politics in place and the politics of identity**. Edited by Michael Keith and Steve Pile. London: Routledge.
- Mitchell, Don.(2003). **The right to the city**. New York: The Guilford Press.
- Moriarty, Michael. (1991). **Roland Barthes**. Stanfor : Stanford University Press.

